

הרה"ג זלמן נחמיה
גולדברג

דרכי לימוד וחזרה ב'

הרה"ג זלמן נחמיה גולדברג (סוכם על ידי תלמידים)

מוקדש לעלוי נשמת ר' אברהם בן דוד

כיצד להבין עניין ארוך ומסובך?

בהמשך לשיעור הראשון בו דיברנו על חשיבות החזרה על כל דבר, ומתוך כך להגיע למצב של הבנה בלי לחשוב על כל פרט (עיין שם), נסיף עוד דבר, שבדרך זו יש תועלת עצומה גם להבנת דברים קשים ומסובכים. שהרי מה הבעיה בהבנת דבר מסובך? הבעיה היא שעד שמבינים טוב קטע אחד, כשעוברים להבין את הקטע הבא, שוכחים מה היה בחלק הראשון, או פרט מסוים בו, וכשעוברים לחלק השלישי, שוכחים את החלק השני וכו'. והרי יש מהלכים המורכבים מכמה וכמה חלקים וכל חלק בפני עצמו, חדש לנו, וקשה להבנה. זו א"כ הבעיה לתפוס מהלך מסובך. מה א"כ העצה לזה? אלא שצריך להתרגל ללמוד כל דבר, חלקים חלקים. היינו, קודם ללמוד היטב את המשפט הראשון. להבין כל מילה ומילה שבו, ואח"כ להבין את כל המשפט היטב. אז לחזור עליו כמה וכמה פעמים עד שישב טוב בראש, בלי לחשוב עליו, כמו שדיברנו בשיעור הקודם. לאחר מכן לעבור למשפט השני, וגם בו לעשות אותו הדבר, ורק כשהוא יושב טוב בראש, ומצטייר במחלל מחשבה, רק אז לעבור הלאה. וכך כשכל חלק בפני עצמו מובן בצורה כזו, אז בקלות אפשר לצרף את כולם ביחד. וזה ממש מה שהסברנו בשיעור הקודם, על יכולת של ילד לקרוא, כאשר בעצם הקריאה דורשת המון ידיעות, והמון צרופי ידיעות ביחד, ובכל זאת הוא לומד זאת במהירות.

שתי דוגמאות להמחשת העיקרון הנ"ל

רואים שכשאדם נדרש לומר משהו בציבור, כגון קידוש וכד' אז אע"פ שהוא יודע זאת בע"פ, בכל זאת פתאום הוא מתבלבל ומסתבך. מה הסיבה לזה? אלא שכשאדם אומר בע"פ, הוא לא צריך לחשוב על המילה הבאה, וזה מיד עולה לו במחשבה. אבל בציבור, הוא מתחיל לחשוב על כל מילה ומילה, והוא לא מספיק לחשוב על המילה הבאה תוך כדי שהוא אומר מילה אחת, כי א"א לחשוב על שני דברים בבת אחת. וכן כולם רואים שאם נאמר לאדם, לעשות בבת אחת, שתי פעולות, אחת בכל יד, למשל, לסובב כל יד לכיוון אחר הוא לא יצליח. אלא אם יסובב יד אחת כמה זמן ורק אז יתחיל עם היד השנייה, שאז הוא כבר לא חושב כשמסובב את היד הראשונה ולכן יכול להתחיל לסובב את היד השנייה, ורק עליה יפעיל את מחשבתו.

החזרה לא אורכת הרבה זמן

וצריך לדעת, שחזרה כזו לא צריכה לקחת הרבה זמן. הגמרא במגילה אומרת, שאחד אמר הלכה שסעודת פורים שאכלה בלילה, לא יצא ידי חובתו, והשומע חזר על זה 40 פעם "ודמי ליה כמאן דמנח בכיסיה". ועשיתי ניסיון שזה לוקח ½ דקה! כל ה-40 פעם. זה בערך הזמן שלוקח לי מאז שאני פותח את דלת החדר עד שאני מגיע עד הכניסה למטה...

כל טיפת זמן יקרה

אמנם אנחנו לא מבינים, מה הגמרא עושה "עסק" מהארבעים פעם, שזה רק ½ דקה, אבל זה מכיוון שאנו לא מנצלים את הזמן. אם היינו מנצלים כל רגע, אז כל ½ דקה היתה יקרה לנו מאוד. יש הלכה שבעל מלאכה שקילקל בעבודתו, צריך להתרות בו אחרי פעם אחת. אבל יש מלאכות שמוגדרות כ"פסידא דלא הדר", כלומר שא"א לתקן את העיוות, ובהם מחליפים מיד בלי התראה, את הבעל-מלאכה. (בבא מציעא קט, ב) והגמרא מונה מלמד תינוקות, בתוך הדברים שהם "פסידא דלא הדר". רש"י מסביר ש"שבשתא כיוון דעל-על", אבל תוס' חולקים עליו, והם מסבירים, שהסיבה היא, שאת הזמן שבו לימד טעות א"א להחזיר. שהרי באותו זמן יכול היה ללמדו אמת, ולכן זה מוגדר נזק בלתי הפיך. למה אנחנו לא מרגישים את זה? שוב, כי אנו לא מנצלים את הזמן כמו שצריך. אם היינו חיים בצורה כזו, הרי שברור, שאם אחד השיג את השני בדקה, א"כ לעולם הוא לא יוכל להגיע אליו. שהרי כל דקה שהשני ישלים, גם הוא התקדם בינתיים בדקה. לכן מובן מדוע הגמרא עושה עניין מזה

כל ההבנה האנושית בנויה בצורה של הפנמה קודמת

ובעצם כל הבנה בעולם בנויה מידיעה קודמת. אדם לא יכול לחשוב על רעיון שלא שמע עליו קודם. אף אם שמע אותו בצורה שונה, הוא יכול להרכיב את הדברים בצורה אחרת, לחבר רעיונות, לשנות סגנון, אבל לעולם לא להמציא מה שלא שמע, שלא קיבל לתוכו קודם לכן. הרמב"ם אומר את אותו דבר על הדמיון. אדם יכול לחלום שהוא עף, אבל רק מכיוון שהוא מכיר מציאות של ציפור שעפה. אם לא, לא היה יכול להמציא מציאות כזו. זה לא ניתן לאדם! ולכן מובן מה שאמרנו שצריך ללמוד כל דבר, ע"מ שיהיה לו בראש, שאח"כ הוא עולה למחשבה בעצמו.

דיוק במילות רש"י ותוס'

יש עוד ענין חשוב בהבנה. צריך לדעת שברש"י ותוס' אין שום מילה חסרה. אפשר לבדוק, שאם נחסיר מילה מתוס', נראה שזה משבש את ההבנה. כל מילה, לא פחות ולא יותר, נחוצה להבנה.

חידוש בפרוש רש"י

ובכלל צריך לשים לב להבדל בין פירוש רש"י ותוס' ואחריהם, לבין הפרושים בחכמי ספרד (בעיקר). למשל הרמב"ם, או הרמב"ן במלחמות, או בעל המאור, הם מרצים לנו את העניין קושיה אחר קושיה, ותורצים וכו'. ולעומת זה רש"י רק מוסיף מילים לפי סדר הגמרא. זה כל תפקידו של רש"י, להוסיף מילים חסרות בגמרא. אם נכתוב את רש"י יחד עם הגמרא לא נשים לב, שזה שני ספרים נפרדים. ולכן כל מילה ברש"י מדויקת!

וכן בתוס', הדברים מאוד מסודרים, אין קושיה בתוך קושיה. וא"ת וי"ל, וא"ת וי"ל. לעומת זאת במלחמות או בבעל המאור וכד', קושיה על גב קושיה, וזה לגמרי פירוש אחר. הרמב"ם בפרוש המשנה מביא הקדמות והקדמות, כדי להבין את העניין אתה צריך לדעת וכו'. ברש"י אין הקדמות. רק מוסיף מילים על מנת להבין מה שכתוב. והתוספות יום טוב אומר על רבי עובדיה מברטנורא, שהוא עשה מפרושים קדומים, פרוש כמו של רש"י. הוא עשה מהרמב"ם, פרוש כרש"י, ולכן, בעצם, המהרש"א הוא הדרך בלימוד רש"י ותוס' פשוט לדייק בכל מילה ומילה.

דיוק בכל מילה מהחומר הנלמד

צריך לדעת עוד דבר. מה שמבינים בצורה מדויקת, את מה שכתוב לפנינו, לעולם זה יותר נכון, מאשר אם נכניס הבנות מבחוץ. היינו שצריך להתרגל להבין כל מילה ממה שכתוב לפנינו, ומתוך כך להבין את העניין. זה הרווח הגדול בצורת הלימוד ב'חידושים'. היו לומדים לכל מילה את התרגום שלה. פשוט מתרגמים ליידיש, כל מילה ומילה. והילדים לא היו יודעים את העניין, לא היו יודעים בכלל את הסיפור בתורה. ותמיד חשבתי שזו טעות גדולה. אבל היום אני חושב שזו הדרך הנכונה. שאם תקרא פסוק ותסביר אותו לילד, הוא אמנם ידע את הסיפור, אבל הוא לא יבין שזה מה שכתוב בפסוק, שזה נובע מתוך הכתוב בפסוק. אבל אם תרגיל אותו להבין כל מילה מתוך הכתוב, אז אף שכעת הוא לא יצליח להבין את העניין, שהרי זה קשה לחבר את המילים לעניין אחד, אבל במשך הזמן הוא ילמד את המילים בע"פ, ואז הוא יבין. והעיקר הוא, שהוא התרגל להבין מתוך מה שכתוב. וראיתי בברור, שמי שלומד בצורה כזאת, אם תתן לו עיתון הוא יבין מה שכתוב שם, ואדם אחר, רק יקרא, ולא יבין באמת מה כתוב שם.

היום תפסו את זה, וקוראים לזה "הבנת הנקרא". ולכן התברר לי, שהשיטה הזו היא טובה מאוד. אמנם אפשר לקיים את שניהם, וללמד גם את העניין, אבל החשוב הוא, להתרגל להבין את הדברים בדיוק, מן המילים. זה המדד להבין את תוס' נכון. אם מבינים כל מילה בתוס', ואז מבינים את העניין, אז זו ההבנה הנכונה. זו דרך קשה אבל אמיתית להבין כל דבר. לא לרצות להבין מיד את כל הסה"כ.

חזרה על מהלך אפילו בלי להבין

ולפעמים צריך לחזור על מהלך אפילו אם לא מבינים בעצם מה כתוב בו. כלומר להבין היטב משפט אחד, מה הכונה בו, וכן כל משפט ומשפט, עד שיהיה בראש המהלך, אף אם לא מבינים את העניין. אחר כך כשה יושב טוב בראש, אפשר לשאול משהו על הסברא, או לעיין בספר. אבל הפוך, כלומר להבין את העניין בלי שהמהלך יושב טוב, זה הרבה יותר קשה. אמנם קורה שמתוך שלא מבינים את העניין, לא מצליחים גם לקלוט את המהלך, אבל זה קורה רק אם לא מדייקים היטב במילים. אבל אם לא מוסיפים ולא מחסרים שום דבר וחוזרים רק על מה שכתוב, באותם הביטויים, ובאותו הסדר, אז המהלך שמבינים הוא אמיתי. ואח"כ אפשר להבין בקלות גם את משמעות העניין.

